

A szabadság szintaxisa

Kovács András Ferencsel beszélget Koncz Tamás

A vers a konkrétumok fölé emel, de attól még húsbavágó élességgel szólhat akár a valóságról is. A walesi bárdok igazsága parafrázisban él tovább, és ma is a hatalmi önkényre figyelmeztet – mondja Kovács András Ferenc. A Kossuth-díjas költőt új kötetéről, a *Lözsnál dö Lüniver*ről kérdeztük.

Új verseit átjárja a hol fenyegető, hol melankolikus hangulatot idéző füst. Miért ez lett a *Lözsnál dö Lüniver* központi motívuma?

Egyrészt metaforikusan, másrészt az egzakt fátum által adottan. Marosvásárhelyen élek, a városszéli vegyi kombinát mindig törvénytelenül füstöl – a veszélyes ipari méretű metaforája, közel van, mint a füstölő világ: egyfolytában mérgez, tömegeket fertőz, bármikor felrobbanhat, fenyegető jelenlét, bárhogy is próbálják tagadni. Észrevettem, hogy néhány szövegemet lassan átszövi a fojtogató füst, amely aztán észrevétlenül több versbe is átszivárgott. Mert füstje van haragnak, háborúknak, pusztulásnak, mulandóságnak, még a szétfoszló szerelmeknek is. A füst is él, de egyben metafizikai mementó, a tűz térbeli emlékezte is. Úgy éreztem, a füst kiáradása, a világegyetem rejtélyes, rideg gomolygása a kötetnek, a nyelvnek sajátos, zenei lüktetést is adhat.

Egész ciklus idézi fel a cromwelli diktatúra időszakát, amikor londoni színházak sorát pusztították el, Isten nagyobb dicsőségére. A jelenre utaló allegória ez, vagy egy a KAF-életműre jellemző színházi szerepjátékok közül?

Is-is. Jelen és múlt allegóriái egymásba játszanak. Éltem és írtam a Ceaușescu-rezsimben is, diktatúrában, de hosszú évek óta nincs olyan perc, hogy ne volna „dējà vu”-érzésem. A Cromwell-sorozat tragikomikus dramolettet képez a könyvben – nem csak történelmi példa, de visszatekintés a hazug jelenre, a mennyekig hergelt gőgökre s gyűlöletekre, a mindenkori autokratikus hatalmak aljasságaira, a korlátolt és mindent korlátozó rendszerek szabadság-, ember- és kultúraellenességére. Ugyanakkor ez a „cromwellezés” színházi tematikájából fakadólag szándékolatlan teátrális szerepjáték is, ami a színházról való beszédet, párbeszédet, vagy annak lehetetlenségét illeti.

Ha már a „dējà vu”-t említi, a versekben keményen odaszól a jelenlegi magyar kormánynak is – offshore-t, új közpénzeseket, zsarnok zsebéből zengettő bérbárdokat emleget *Aranyparafrázisában*, *A nyelszi bárdolatlanokban*. Miért fontos, hogy politikai-közéleti üzeneteket megfogalmazzon, és miért éppen ebben a formában?

Az ötlet kézenfekvő: idén lett 200 éves Arany, és máig aktuálisan hat *A walesi bárdok* is; az átírás, a parafrázis gyakran nagyobb, játékosabb mozgásteret biztosít, hiszen a költészet elemel a vérroghöz kötött realitástól, távolságot is tart a fölgyülemlett sártól, a konkrét, szennyes helyzetektől, akárcsak az aesopusi példabeszédek.

Persze, lehetne ennél direkter is fogalmazni, de minek? Számomra a kezdetektől, a 80-as és 90-es évektől eleve adott volt, fontos és természetes, hogy ebben a politikai-közéleti regiszterben is írok verseket olykor. Ez is a magyar

költészeti hagyományok egyik, időről időre szervesülő megnyilvánulási formája – hogy csak közelebbi klasszikusokat említsek, mondjuk, Adytól József Attilán át Petri Györgyig vagy Orbán Ottóig a költői életművekben.

A poétai megszólalásnak sokféle, például ilyen módja is van. Amikor már nem lehet közömbös az elhazudható, szétverhető, korrumpálható vagy eltörölhető szó, a szabadság egész szintaxisa, akkor hallgatni sem szabad, akkor lesz igazán létkérdés a nyelvhasználat is, akkor kell írni, élni, s míg lehet még: közbeszólni is. Kinek-kinek ízlése, tehetsége, lelkiismerete, alkotói tisztasága vagy civil, emberi tisztessége szerint.

Üzenetértékű lehet, hogy Petri György Mondogatnivalóját is feldolgozta, mondhatni bővítette – „Cipőmre nézek, fűző benne! / Nem lehet, hogy ez börtön lenne.” Ennyire reménytelenek, elkieserítőnek látja a magyar társadalom és kultúra helyzetét?

Habár a helyzet az utóbbi évtizedben rohamosan leromlott, sőt, szisztematikusan meg is rontatott – én a méltó fölháborodást, a humort, szarkazmust, szatírárt, az elkieseredést és a poétai dühöt is a remény egyik formájának látom. Ha tényleg elveszettek látnám a kultúra helyzetét, talán nem írnék verseket sem. Talán. De egy vers nem változtathatja meg egy császártévely tahó rendszerét, sem az elvakult butaságot, sem a megnyomorító teljhatalmakat, viszont a költészet, ha stilizál, fölmutat, kissé eltart valamit magától, akkor is a lényegről szól – indirekt módon is tud húsbavágó lenni, túl az eltorzított közélet és korrump politikák szégyentelenségén, vívmányos haragosságán és közrabló botrányain.

A *Mondogatnivalót* is azért választottam, mert verses estjein Vallai Péter rendszerint elmondta ezt a kétsorosot. A hozzám átemelt mottó azonban kortárs

cipőtani körképpé terebélyesedik – ami Petrinél finom, komor poén volt, az nálam kérdőjelekkel zsúfolt káromkodásként csattog. Remélem, nem reményvesztett káromkodásként.

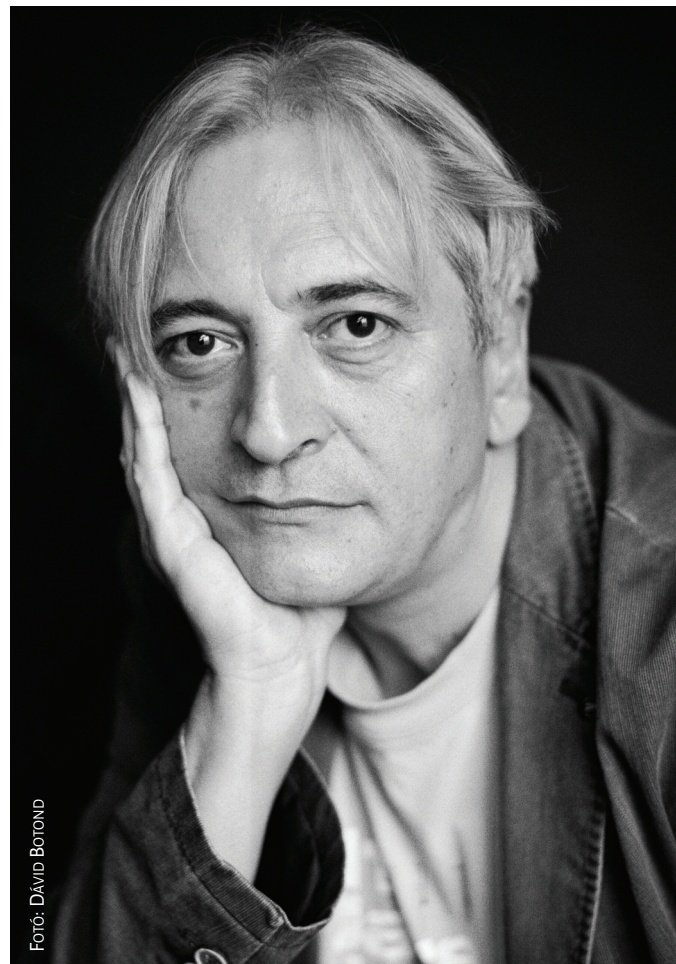
Két verset is színészek hangjához kapcsol (Sir Francis Bacon *suttogott szonettje, Epilógus új királydrámákhöz*), egyfajta rendezői utasításként. Általában is jellemző, hogy készülő műveit színészi hanghoz társítja, színpadra írja?

Nem jellemző, inkább a saját, bennem élő, fölsejlő hangokra születnek, mondhatni, szellemi-lelki színpadokra írok. A *Sir Francis Bacon...* viszont Szikszai Rémusz Foster-rendezésébe készült, Kaszás Gergő hangjára.

Az *Epilógus...* pedig az Örkény Színház felkérésére, Polgár Csabának. A színészek minden dedikációt megérdemelnek. Mindigre, mint Gábor Miklós, Kozák András, Sinkó László, Vallai Péter, Végvári Tamás és mindazok, akik máig élő hangon mondták valaha verseimet.

A nyolc év harmincnégy versét átfogó kötetben köszöntővers, személyes téma (*Apamantra*), sőt, egy gyerekvers is helyet kapott, mindez kissé széttartónak tűnhet. Milyen szervezőelv mentén állította össze a kötetet?

A versek két dátum között valahogy egymás mellé kívánoztak: összetartoznak, titkosan, s remélem, hogy erősítik is egymást sokféleségükben. Ahogyan megjegyezte, van itt parafrázis, átírás, dallamos mottó meg sok idézőjel – már a kötet cím is Weöres Sándor versére utal. Talán a tematikus és formai variációk, billegtetések és visszatérések föl-föllebben-

tik majd a versek füstjeit, a megkomponált légi semmisségeket.

Min dolgozik jelenleg, és mikor olvashatjuk majd az újabb KAF-kötetet?

A *Lözsrnálnál* lezárása óta, szó szerinti értelemben még semmin sem dolgozom. Csak magam elé nézek. Egy magamfajtanál a bambulás is munka. Munkakezdet és munkavégzet. Közben nyilván a saját tételeimen gondolkodom – a szabaddá tételeim móduszain. Azon például, hogyan és mikor is lehetne végre befejezni már Caius Licinius Calvus minden versének műfordítását, vagy Lázár René Sándor [*KAF egyik író álneve – a szerk.*] összes munkáinak három kötetbe szerkesztését. Esetleg még megírni néhány drámát is. Az idővel dolgozom, amennyi maradt, amennyi újra megtalálható még – a szavak által, hogy proustosan szóljak, avagy hogy Borgest parafrázáljam: „Anyagom az idő, a szakadatlan. Az vagyok, ami ő, minden pillanatban.”